

FORMULARZ KWERENDY INSTYTUCJI MUZEALNYCH

Projekt „Muzea w polskiej kulturze pamięci (do 1918 r.): wczesne instytucje muzealne wobec muzeologii cyfrowej”

finansowany ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w Ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki 2015.

INFORMACJE OGÓLNE:

Lokalizacja: Miejscowość/ Region / Kraj

Wilno / Cesarstwo Rosyjskie, ob. Litwa

Tytuł/pełna nazwa instytucji:

Muzeum Starożytności w Wilnie | Vilenskij muzej drevnostej

Typ instytucji: muzeum publiczne, zbiory muzealne instytucji lub organizacji (biblioteka, towarzystwo naukowe), kolekcja prywatna

muzeum publiczne

Opis instytucji/skrócony (wg wzoru: typ instytucji, charakter zbiorów):

Muzeum założone przez Eustachego Tyszkiewicza (1814-1873), historyka, archeologa i kolekcjonera początkowo w jego prywatnym domu na Antokolu. Po zatwierdzeniu przez cara Aleksandra II statutu Komisji Archeologicznej i udzieleniu pozwolenia na utworzenie Muzeum Starożytności 29 kwietnia 1855 roku, zbiory zostały przeniesione do Auli byłego Uniwersytetu Wileńskiego. Muzeum Starożytności zostało otwarte 1 stycznia 1856 roku, natomiast uroczyste otwarcie, na które zaproszono ok. 300 osób, odbyło się 17 kwietnia 1856 roku, był to dzień urodzin cesarza Aleksandra II. W 1866 roku, z polecenia Michaiła Murawjowa zbiory Komisji Archeologicznej, liczące ok. 67 000 pozycji, zostały zlikwidowane. Muzeum stało się oddziałem nowo powstałej Wileńskiej Biblioteki Publicznej.

Daty działalności / zakres czasowy:

1856, 1 stycznia - oficjalne otwarcie muzeum - 1866 likwidacja

Dostępność

dostępne

Typ relacji instytucji wobec pamięci

--

Rodzaj pamięci

--

Obszar pamięci/ nośnik pamięci/ rodzaj zbiorów

--

DANE INSTYTUCJI :

	OBECNIE	DAWNIEJ
ADRES / SIEDZIBA DANE ADMINISTRACYJNE – województwo/powiat/gmina/ulica/ nr działki, zmiany siedzib (daty); REGION HISTORYCZNY		Początkowo w domu hrabiego Eustachego Tyszkiewicza. Od 29 kwietnia 1855 roku - Aula byłego Uniwersytetu Wileńskiego.
DANE KONTAKTOWE TELEFON / EMAIL/ WWW		
GODZINY OTWARCIA		Od 1856 niedziela - 12 - 16 środa - 10 - 14 Od 1860 roku: niedziela - 12-16
DYREKTORZY		Eustachy Tyszkiewicz
ZARZĄDCA		
Budynek muzealny (przekształcenia/nowo wybudowany/zaadoptowany)		Dawna Aula Uniwersytetu Wileńskiego

INFORMACJE HISTORYCZNE:

Zmiany w nazwach:

Misja muzeum/ założenia kolekcjonerskie/ cele działalności

“Zebranie w jedną całość starożytnych ksiąg, aktów, rękopisów, monet, medalów, broni, nadpisów i ich przerysów, obrazów, posągów i innych przedmiotów, odnoszących się do historii zachodniego kraju Rosji, dopomagając do zachowania pomników starożytności, da możliwość korzystania z nich ku zbadaniu kraju, nie tylko historycznym, ale i handlowym, przemysłowym, przyrodzonym, gospodarczym i statystycznym względzie”

“Po sformowaniu katalogów i gdy nastąpi zatwierdzenie *Programmy Komisysja* rozpocznie drukowanie swoich prac” za: *Zapiski Wilenskoj archeologiczeskoj kommissii - Pamiętniki Kommissji Archeologicznej Wileńskiej*, red. Adam Kirkor, Matvej Gusev, cz I, wyd. Michał Baliński i Ludwik Kondratowicz, Wilno 1856, s. 1; 11.

Zakres terytorialny (zawarty w misji muzeum)

Założyciele/ właściciele: osoby lub instytucje (podstawowe dane biograficzne lub krótka charakterystyka)

Eustachy hr. Tyszkiewicz - prezes Komisji Archeologicznej i kurator Muzeum.

Pracownicy: opiekunowie, dyrektorzy, kustosze, muzeolodzy (podstawowe dane biograficzne, ważniejsze osiągnięcia)

Michał Baliński (1794-1864) - wice- prezes Komisji Archeologicznej, kurator honorowy Wileńskiego Szlacheckiego Instytutu i Gubernialnego Gimnazjum, Radca Dworu.

Maurycy Krupowicz (1823-1891) - sekretarz Komisji Archeologicznej

Teodor Narbut - historyk Litwy

Józef Ignacy Kraszewski (1812-1887) - autor historii Wilna: *Wilno od początków jego do roku 1750*

Jan Kazimierz Wilczyński (1806-1885) - kustosz do 11 IV 1864, lekarz, kolekcjoner i wydawca słynnego “Album Wileński”

Albert Żamett (1821-1876) - kustosz, malarz, współpracował z J.K. Wilczyńskim przy wydawaniu „Albumu Wileńskiego“

Organizacje związane z muzeum oraz działające przy muzeum (krótka charakterystyka, najważniejsze postaci, historia, datowanie)

Komisja Archeologiczna Wileńska

“Na członków rzeczywistych i przybranych przyjmują się miejscowi obywatele i w ogólności osoby, mogące przyczynić się do osiągnięcia celów naukowych Muzeum i Komisji środkami materialnymi i pieniężnymi”, za: *Zapiski Wileńskiej archeologicznej komisji - Pamiętniki Komisji Archeologicznej Wileńskiej*, cz I, red. Michał Baliński i Ludwik Kondratowicz, Wilno 1856, s. 1.

Szczegółowa historia instytucji

Muzeum założone przez Eustachego Tyszkiewicza (1814-1873), historyka, archeologa i kolekcjonera początkowo w jego prywatnym domu na Antokolu, który kupił w 1839 roku. Po zatwierdzeniu przez cara Aleksandra II statutu Komisji Archeologicznej i udzieleniu pozwolenia na utworzenie Muzeum Starożytności 29 kwietnia 1855 roku, zbiory zostały przeniesione do Auli byłego Uniwersytetu Wileńskiego. Muzeum miało się utrzymywać częściowo z dotacji rządowych a częściowo z własnych środków. Tyszkiewicz został mianowany kuratorem Muzeum i prezesem Komisji. W celu przeniesienia zbiorów w Auli odnowiono malowidła pędzla Franciszka Smuglewicza, sień została ozdobiona malowanymi herbami czterech guberni, wchodzących do Okręgu Wileńskiego: Wileńskiej, Grodzieńskiej, Mińskiej i Kowieńskiej. W ściany wmurowano dawne marmury i rzeźby, kule z bitew stoczonych na Litwie, zbroje, miecze i kolczugi, starożytne portrety, herby i grobowe pomniki. Aula została zaopatrzona w stosowne szafy na obiekty muzealne i witryny na książki. Na stole posiedzeń znalazły się inkunabuły, druki, itp.

Muzeum Starożytności zostało otwarte 1 stycznia 1856 roku, natomiast uroczyste otwarcie, na które zaproszono ok. 300 osób, odbyło się 17 kwietnia 1856 roku, był to dzień urodzin cesarza Aleksandra II. Placówka miała być dostępna dwa dni w tygodniu, w niedzielę od 12tej do 16tej i w środę od 10tej do 14tej. Muzeum bardzo szybko zyskało popularność i zainteresowanie wśród Wilnian i nie tylko. W 1856 roku zwiedziło je około 4000 osób, zaś w roku następnym 12000. Od 1860 roku było otwarte tylko w niedzielę, w 1862 odnotowano 10360 zwiedzających. Wstęp wolny w dowolny dzień mieli uczniowie, przychodzący na lekcje praktyczne.

Liczba zbiorów szybko rosła, wchłaniając duże zbiory minerałów i okazów zoologicznych z nieczynnego Uniwersytetu Wileńskiego, bibliotek, zamkniętych kościołów i klasztorów katolickich oraz darowizny od miejscowej szlachty, np. w 1857 roku dary złożyło 156 osób, było to 3113 różnych pamiątek. Były to głównie obiekty wydobyte w trakcie wykopalisk archeologicznych, prowadzonych na terenie Litwy.

W 1866 roku, z polecenia Michaiła Murawiowa zbiory Komisji Archeologicznej, liczące ok. 67 000 pozycji, zostały zlikwidowane. Muzeum stało się oddziałem nowo powstałej Wileńskiej Biblioteki Publicznej. Zreformowana biblioteka i muzeum służyły wspieraniu oficjalnej polityki rusyfikacyjnej i eksponowały wiele przedmiotów związanych z Imperium Rosyjskim i prawosławiem. Zbiory polskie Rosjanie wcielili częściowo

do rosyjskiego muzeum przy Bibliotece Publicznej, cenniejszą zaś część zbiorów przekazali do muzeum Rumiancewa w Moskwie.

Chociaż wiele zbiorów przewieziono, jednakże to, co pozostało, łącznie z przedmiotami, jakie w późniejszym, po-tyszkiewiczowskim okresie przybyły, stanowiło kolekcję bardzo bogatą. W roku 1896-m, za wyłączeniem biblioteki znajdowało się w muzeum 11,733 przedmiotów.

ZBIORY

Charakterystyka zbiorów (wraz z danymi ilościowymi)

Oddziały: **I. Mitologiczny** - m.in. posążki z brązu; **II. Zabytki z ziemi wydobyte** - m. in. *łzawnice*, Litewskie *assaruve* (5 sztuk), 10 garnków glinianych wydobytych z rozmaitych kurhanów, “59 rozmaitych pierścieni, najwięcej z palców kościotrupów w kurhanach zdjęte”; **III, Przedmioty z kurhanów wydobyte w Skandynawii**, przez E. hr. Tyszkiewicza, **IV. Przedmioty z chrześcijańskiej epoki**: starodawny krzyż żelazny, przy obaleniu się sławnej Kołońskiej cerkwi (w Grodnie) znaleziony; krzyż starosłowiański na srebrnym łańcuchu, nabyty w Paryżu przez Michała hr. Tyszkiewicza; kilka innych starosłowiańskich krzyżów, medaliki, wizerunek Matki Boskiej Częstochowskiej na blasze, katanę z grobu pokutnika; **V. zawierający broń kamienną**: kule, siekiery, młoty, buławy, **VI – broń metalowa**, zbroje, rynsztunki; VII – inne wykopaliska. Były też działy zawierające: **Zabytki złożone do Muzeum przez A. H. Kirkora** oraz **Zbiór portretów, sztychów, rycin, drzeworytów** oraz **Oddział pamiątkowy**.

Na drugim piętrze zorganizowano **Bibliotekę** i **Dział Ornitologiczny**, mieszczący dar Rajnolda hr. Tyzenhauza.

Trzecie piętro zajęły zbiory ponad **10 000 mineralów i pokrewnych przedmiotów pochodzących z dawnego gabinetu mineralogii, historii naturalnej zlikwidowanego Uniwersytetu Wileńskiego oraz zbiory etnograficzne**.

1864 - 3938 dzieł rzeźbiarskich, malarskich i grafik

W r. 1864 według katalogu Krupowicza kolekcja archeograficzna składała się z 1,287 okazów, zbiór numizmatyczny z 6,636 monet i medalów (dział polski i litew-ski kompletny). Sztychy, portrety—3,887. Biblioteka 19,455 tomów.

Gabinet zoologiczny 16,294 okazów. Mineralogiczny 11,400. Etnografia 406 okazów. Zbiór archeologiczny 3,655 przedmiotów.

Obiekty szczególne (o szczególnym znaczeniu symbolicznym, ważne dla nauki lub sztuki, komentowane, słynne)

“Do najcenniejszych przedmiotów należały: posążek Perkuna, ofiarowany przez J. I. Kraszewskiego, posążek Kawosza, Praurymy, Astarte z okolic Nowogródka, mnóstwo popielnic, przystawek, pierścienie (09 sztuk), paciorki (687), bransolety brązowe i srebrne (61), bogaty zbiór broni kamiennej (7M6 sztuk), wreszcie zbroje, broń wszelkiego rodzaju, w tym słynny miecz z góry Mendoga, kolczuga z Orszy, złożona z 20,000 kółek żelaznych z których na każdym były napisy słowiańskie”, za: Muzeum Archeologiczne w Wilnie według d-ra J. Banzemera, „Światowit” 1899, 1.1, s. 157-159.

Strategia pozyskiwania zbiorów

darowizny

Na jednym z posiedzeń Komisji Archeologicznej (1856) Józefowi Ignacemu Kraszewskiemu zaproponowano sporządzenie: *Wskazówek dla czyniących archeologiczne poszukiwania*

Darczyńcy/Fundatorzy/Sprzedawcy (imiona i nazwiska, charakterystyka przekazanych darów/sprzedanych eksponatów; data)

Eustachy hr. Tyszkiewicz (1814-1873) - przeszło 1 500 eksponatów - liczne wykopaliska, monety i medale, ryciny, mapy, portrety, biusty, rzeczy pamiątkowe, autografy, rękopisy oraz biblioteka, zawierająca przeszło 3000 tomów w tym inkunabułów i rzadkich druków oraz publikacji poświęconych głównie archeologii i geografii.

Rajnold hr. Tyzenhaus - Dział Ornitologiczny

Adam Honory Kirkor

Ignacy Chodźko - portret olejny ks. Wojciecha Radziwiłła, rysunek Smuglewicza przedstawiający ostatnie chwile Hetmana Czarnieckiego; 39 portretów papieży; dzieło w 1759 roku drukowane.

Jan Powstański, Radca Stanu - klinga szabli zwanej Augustowską, starodawna strzelba turecka,

Jan Ostrowski - dwie maski gipsowe Jana Karola Chodkiewicza i ks. Józefa Poniatowskiego

Edward Mierzejewski - 50 monet srebrnych polskich

Mikołaj Malinowski - m. in. autografy Bony Sforzy i Henryka Walezjusza

Józef Łepkowski (1826-1894) - członek rzeczywisty Komisji Archeologicznej w Wilnie - przerysy 10 płyt kamiennych z czasów prehistorycznych odnalezione podczas wykopalisk w Czechach.

Adam Honory Kirkor, dziennikarz, archeolog - zbiory archeologiczne liczące 526 okazów oraz m. in. portret olejny ks. Witolda, mal.przez Zienkiewicza; popiersie gipsowe ks. Józefa Poniatowskiego, własne dzieło *Przechadzki po Wilnie*.

Józef Ignacy Kraszewski - m. in. srebrny posążek Perkunasa znaleziony w Szwiekszniach u hr. Platera,

więcej:

Spis dobrowolnych ofiar dla Wileńskiego Muzeum Starożytności, *Zapiski Wileńskiej archeologicznej komisji - Pamiętniki Komisji Archeologicznej Wileńskiej*, red. Adam Kirkor, Matvej Gusev, cz I, red. Michał Baliński i Ludwik Kondratowicz, Wilno 1856, s. 50-58.

Ekspedycje naukowe organizowane przez muzeum

Transfery zbiorów: data, okoliczności, zakres, ostateczna lokalizacja

WYSTAWY I DZIAŁALNOŚĆ POPULARYZATORSKA:

Wystawy stałe

Wystawy czasowe

Katalogi zbiorów i wystaw oraz przewodniki

Katalogi poszczególnych działów Muzeum zostały ułożone przez: Archeologiczny - A. H. Kirkora; Numizmatyczny - Barona Rossyljona; Pamiątkowy - Pawła Kukolnika; Obrazów i grafik - P. Wilczyńskiego; Portretów i biustów - L. Kondratowicza; Biblioteki - M. Krupowicza, Dyplomatów i rękopisów - X. M. Herburta; Przyrodniczy - P. Adamowicza

Inne publikacje (wydawane przez instytucję)

Zapiski Wilenskiej archeologicznej komisji - Pamiętniki Komisji Archeologicznej Wileńskiej, red. Adam Kirkor, Matvej Gusev, wyd. Michał Baliński i Ludwik Kondratowicz, T. 1, Wilno 1856.

W 1862 roku wydawnictwo pod tytułem *Musée archéologique à Wilno*. Pierwszy zeszyt złożony z 38 tablic wyszedł w Paryżu.

Współpraca instytucjonalna (muzea, uczelnie, towarzystwa, administracja itd.)

Zasięg działalności (informacje o miejscu pochodzenia zwiedzających, komentatorów, autorów relacji itd.)

Zwiedzający (charakterystyka statystyczna, ważniejsze osobistości)

do 11 czerwca 1856 roku było odwiedzających: 2357 - mężczyzn i 1074 - kobiet
w roku 1858: 8559 - mężczyzn i 4649 - kobiet
młodzież szkolna, mieszkańcy Wilna i okolic, badacze, historycy

ŹRÓDŁA:

Bibliografia

"Pamiętniki Komisji Archeologicznej Wileńskiej", 1856, red. Matvej Gusev, Adam Kirkor.
<https://bcu.lib.uni.lodz.pl/dlibra/show-content/publication/edition/74696?id=74696>

Jan ze Śliwina [A. H. Kirkor], *Muzeum Starożytności w Wilnie*, odb. z *Przechadzek po Wilnie*, Wilno 1856.

I. Benzemer, *Muzeum Archeologiczne w Wilnie*, "Światowit" 1, 1899, s. 157-159.

Ilgiewicz Henryka, *Wileńskie towarzystwa i instytucje naukowe w XIX wieku*, Toruń 2005, s. 105-146;

Mizerniuk, Natalia, *Z historii Muzeum Starożytności w Wilnie*, "Przegląd Wschodni" 2004, nr 9/3, s. 605-656;

Mizerniuk-Rotkiewicz Natalia, *Muzeum Starożytności w Wilnie. Historia i rekonstrukcja zbiorów malarstwa i grafiki*, Warszawa-Toruń 2016;

Mizerniuk-Rotkiewicz Natalia, *Materiały do historii Muzeum Starożytności w Wilnie z Archiwum Rosyjskiej Biblioteki Państwowej w Moskwie*, [w:]

Stan badań nad wielokulturowym dziedzictwem dawnej Rzeczypospolitej, t. 2, red. W. Walczak, K. Łopatecki, Białystok 2010, s. 31-64;

Narkowicz Liliana, *Muzealnicy i kolekcjonerzy. Zbiory rodziny Tyszkiewiczów i ich rola w zaborze rosyjskim*, Wrocław 2013;

Semenowicz Ewa, *Kreacje tożsamości kulturowej Litwy w pracach Wileńskiej Komisji Archeologicznej i Muzeum Starożytności w latach 30-70. XIX w.*, Warszawa 2012;

Symicka Krystyna, *Sztambuch Eustachego hr. Tyszkiewicza*, "Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis" 2002, Folia 12: *Studia Historicolitteraria*, t. II, s. 39-55;

Syrokomla Władysław [wł. Ludwik Kondratowicz], *Zbiór Eustachego hr. Tyszkiewicza — Oddział zabytków ze szkła, kamienia i gliny*, "Gazeta Warszawska" 1854, nr 29, s. 4; nr 30, s. 4;

Syrokomla Władysław [wł. Ludwik Kondratowicz], *Zbiór Eustachego hr. Tyszkiewicza. Ciąg dalszy — Wykopaliska z metalu*, "Gazeta Warszawska" 1854, nr 116, s. 4;

Syrokomla Władysław [wł. Ludwik Kondratowicz], *Zbiór Eustachego hr. Tyszkiewicza. Dokończenie — Przedmioty rzeźby i malarstwa*, "Gazeta Warszawska" 1854, nr 152, s. 3-4;

Tyszkiewicz J., *Tyszkiewicziana. Militaria - Bibliografia - Numizmatyka - Ryciny - Zbiory - Rezydencje etc.*, Poznań 1903

H. Cehak Hołubowiczowa, *Muzeum Starożytności Wileńskiej Komisji Archeologicznej a Muzeum Archeologiczne Uniwersytetu Stefana Batorego*, "Światowit" 17, 1936-1937, s. 9-14.

Archiwa / zespoły archiwalne / źródła / inwentarze / księgi gości

Kraków, Biblioteka Jagiellońska, dział Rękopisów

- sygn. 5099 - korespondencja byłego Muzeum Starożytności 1860-1864

Wilno, Biblioteka Uniwersytecka, Dział Rękopisów:

Zasoby ikonograficzne (opis, lokalizacja)

Ciekawe cytaty

„Kiedy przeszłość litewska ze swojemi dzieje

Wiekami poczerniała, w gruzach popieleje,

Gdy stare jej zabytki czas niszczy i zmienia,
Ten co berło Mendogów i Witoldów trzyma,
Przychylnemi obrócił w tę stronę oczyma,
Kazał ratować każdy tej przeszłości szczątek,
Dźwignąć w grodzie Jagiełłów świątynię pamiątek”

fragm. Ludwik Kondratowicz, Wiersz na uroczyste otwarcie Muzeum Starożytności w Wilnie, dnia 17 kwietnia 1856 roku, w: *Zapiski Wilenskiej archeologicznej komisji - Pamiętniki Komisji Archeologicznej Wileńskiej*, red. Adam Kirkor, Matvej Gusev, cz I, red. Michał Baliński i Ludwik Kondratowicz, Wilno 1856, s. 1; 11.

UWAGI:

--

OPRACOWANIE:

Autor opracowania:

Małgorzata Wawrzak

Data sporządzenia karty:

--

Wyjazdy studyjne w celu wykonania karty, daty:

--

METADANE* (wypełnia redaktor portalu)

TYTUŁ (Miejscowość-nazwa instytucji)	
LOKALIZACJA GPS	
KLASYFIKACJE	

DATA UTWORZENIA	
AUTOR WPISU/REDAKTOR/KOREKTOR	
RELACJE	
TAGI	
SYGNATURA	
PRAWA	